

Biverkningar av strålbehandling av huvud- och halscancer

Biverkningar av strålbehandling kommer mestadels i det område som strålas. Det är individuellt vilka biverkningar du får och hur du upplever dem.

Vissa biverkningar kommer under pågående behandling. De brukar kännas som mest 1–2 veckor efter behandlingen. De kallas akuta biverkningar. Vissa biverkningar kan vara både akuta och långvariga, alltså fortsätta en längre tid efter att behandlingen avslutats.

Andra biverkningar kommer senare, flera månader eller år efter behandlingen. De kallas sena biverkningar.

Det kan ta lång tid innan du känner dig som vanligt efter strålbehandlingen. Återhämtningen kan ta flera månader, ibland längre, och det är vanligt att känna sig trött.

Att få strålbehandling mot käken innebär livslång risk för komplikationer. Efter strålbehandlingen kan du därför få Socialstyrelsens intyg för särskilt tandvårdsbidrag.

Berätta för din läkare eller kontaktsjuksköterska om du får biverkningar. Då kan du få behandling och råd om egenvård.

Akuta biverkningar

Inflammerad munslemhinna

Vanliga symtom på en inflammerad munslemhinna är vita beläggningar och rodnad, samt en svidande, brännande känsla i munnen. Inflammationen kan även leda till smärtsamma sår, lättblödande slemhinna och blåsor. Inflammerad munslemhinna gör att du får svårt att svälja och inte känner smak som vanligt. Du kan också få en svampinfektion i munnen.

Symtomen kommer cirka 2–3 veckor efter påbörjad strålbehandling. De brukar vara som värst i slutet av behandlingen. Ofta minskar besvären 4–6 veckor efter behandlingen och de följande veckorna.

Hudbiverkningar

Mer än 80 procent får hudreaktioner i samband med strålbehandling. Det vanligaste är att huden i det strålade området blir rött, så kallat erytem. Du kan också få torr hud eller pigmentfläckar.

Sår

Upp till en tredjedel av de som strålbehandlas i huvud- och halsområdet får torra eller vätskande sår. Ibland kan såren vara svårläkta. Såren läker efter behandlingen.

Biverkningar som kan vara både akuta och långvariga

Muntorrhet

Muntorrhet är ett vanligt problem under och efter strålbehandling av spottkörtlarna **eller omkringliggande vävnader**.

Det kan komma tidigt under strålbehandlingen, eller någon månad efteråt. Muntorrheten kan sakta förbättras under flera års tid, men du kan också få kvarstående problem.

Muntorrhet kan göra det svårare att svälja och ökar risken för karies. Det bildas slem, det kan bli segt och svårare att få harkla/hosta upp och detta förvärras av att man är torr i munnen och

3. BEHANDLING

Strålbehandling

svalget. Det är därför viktigt att du är mycket noggrann med munvård och följer instruktionerna du får av vården.

Svullnad och lock för örat

Om örat är inom det strålade området kan vävnaden svullna och ge en känsla av lock för örat. Besvären kan vara kvar några månader efter behandlingen, eller komma ett tag efter att behandlingen är avslutad.

Påverkan på tal och röst

Talet och rösten kan påverkas. Du kan till exempel få svårt att prata, få minskad röststyrka och ändrat tonläge. Om du får påverkan på tal och röst kan du få träffa en logoped.

Talsvårigheterna går ofta över, men kan ibland bli långvariga eller återkomma som en sen biverkning.

Vid strålbehandling av struphuvudet kan du bli hes. Rösten förbättras oftast under första halvåret efter behandlingen. Tänk på att du anstränger rösten mer om du viskar.

Svårt att gapa – trismus

Strålbehandling i munnen kan leda till att du får svårt att gapa (trismus). Det kan orsaka smärta och göra det svårt att äta och sköta munhygien. Gapsvårigheter behandlas med träning med tånjande instrument.

Svårt att svälja

Du kan få svårt att svälja ett par veckor in i behandlingen. Det kan bero på smärta eller svullnad. Oftast försvinner besvären några månader efter behandlingen, men för vissa blir det långvarigt.

Ändrad smak och lukt

Ändrad smak och lukt är vanligt. Det kan göra att du får i dig mindre mat, näring och energi. Besvären kan vara kvar lång tid efter behandlingen. Om du har svårt att få i dig tillräckligt med näring, erbjuds du kontakt med en dietist.

Håravfall och sämre hårtillväxt

Strålbehandling kan påverka hårtillväxten inom det område som strålas. Om håret påverkas brukar det märkas efter några veckors behandling. Hög stråldos kan göra att håret försvinner helt och inte växer ut igen.

Sena biverkningar

Sena biverkningar kan komma några månader, ibland till och med år efter behandlingen.

Osteoradionekros

Osteoradionekros (ORN) är en ovanlig men svår biverkning efter strålbehandling mot huvud och halsregionen. Det innebär att bestrålat ben går i nekros (celldöd sker) på grund av dålig blodförsörjning. Det kan då bli synligt genom hud eller slemhinna.

Underkäken har större risk än överkäken att drabbas av ORN. Osteoradionekros kan behandlas på olika sätt, till exempel med hjälp av operation och antibiotika. Specialistvård krävs.

Symtom på ORN kan vara; sår, infektioner, smärta och gapsvårigheter.

Det är viktigt att tandvårdspersonal får information om att du genomgått strålbehandling mot huvud och halsområdet.

3. BEHANDLING

Strålbehandling

Hudproblem

Du kan få torr hud, eller pigmentfläckar i området där du fått strålbehandling.

Lymfödem

Efter yttre strålbehandling mot halsen bildas ofta ett ödem. Det kan sitta under hakan, på halsen eller i ansiktet, men även inne i halsen. Denna typ av ödem minskar några månader efter strålbehandlingen, men kan då övergå till att bli ett lymfödem. Beroende på var lymfödemet sitter kan det ge olika svårigheter.

Ett yttre lymfödem syns utanpå kroppen. Det kan också vara ett tecken på att man har ett inre lymfödem, alltså en svullnad på insidan av kroppen.

Ett inre lymfödem kan göra att det blir svårt att svälja, göra dig hes, påverka talet och öka risken för infektion. Ibland kan det också ge sämre muskelfunktion och påverka nerverna.

Om du får ett lymfödem bör du få kontakt med en lymfterapeut som kan bedöma och behandla ödemet. Det är oftast en fysioterapeut eller arbetsterapeut med utbildning inom lymfödembehandling.

Påverkan på sköldkörteln och hypofysen

Strålbehandling av sköldkörteln kan orsaka underproduktion av sköldkörtelhormon (hypotyreos). Problemen kommer vanligen tidigast efter ett år och kommer oftast smygande under en tid. Risken för hypotyreos är livslång och därför ska sköldkörtelfunktionen kontrolleras varje år.

Efter strålbehandling av den bakre näsöppningen kan hypofysens funktion försämrats, även lång tid efter behandlingen. I hypofysen bildas bland annat hormoner som stimulerar sköldkörteln, binjurebarken, äggstockarna, testiklarna och tillväxten, och koncentrerar urinen.

- ▶ Läs mer på [1177.se](https://www.1177.se). Sök på Strålbehandling.
- ▶ Se en film om yttre strålbehandling på [youtube.com](https://www.youtube.com). Sök på Extern strålbehandling.